

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Koło, dnia 5 maja 2021 r.

Sąd Rejonowy w Kole I Wydział Cywilny w następującym składzie:

Przewodniczący: sędzia Konrad Łęgoszewski

Protokolant: sekr. sąd. Anna Ziółkowska

po rozpoznaniu w dniu 5 maja 2021 r.

na rozprawie

sprawy z powództwa E. S.

przeciwko J. M.

o zapłatę

1. Zasądza od pozwanej J. M. na rzecz powódki E. S. kwotę 5.000 (pięć tysięcy) złotych z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 10 sierpnia 2019 r. do dnia zapłaty.
2. W pozostałym zakresie powództwo oddała.
3. Zasądza od pozwanej na rzecz powódki kwotę 4.898,31 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 917 złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

K. Ł.

UZASADNIENIE

Powódka E. S., będąca wierzycielem Z. M., wniosła: o 1) orzeczenie, że pozwana J. M. zobowiązana jest do zapłaty na rzecz Z. M. kwoty 5.000 zł wraz z należnymi odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 08 listopada 2018 roku do dnia zapłaty, 2) zasądzenie od pozwanej zwrotu kosztów postępowania według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego. W uzasadnieniu powódka wskazała, że prawomocnym orzeczeniem Sądu Okręgowego w Toruniu z dnia 24 sierpnia 2011 roku Z. M. został obowiązywany do zapłaty na jej rzecz łącznej kwoty 618.704,36 zł wraz z odsetkami od poszczególnych kwot. Następnie – na jej wniosek – przeciwko Z. M. wszczęte zostało postępowanie egzekucyjne Km (...) które zostało zakończone postanowieniem z dnia 8 października 2013 roku wobec stwierdzenia bezskuteczności egzekucji (w jego toku wyegzekwowano kwotę 137.531,51 zł). Następnie powódka wszczęła postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po K. M. – ojcu dłużnika. W konsekwencji stwierdzone zostało, że spadek po K. M. nabyła w całości z dobrodziejstwem inwentarza jego żona J. M.. W ponownym wniosku o wszczęcie egzekucji przeciwko dłużnikowi powódka wniosła o zajęcie przysługującej mu wierzytelności tytułem zachowku po zmarłym ojcu od spadkobiercy J. M.. Pismem z dnia 7 listopada 2018 roku wierzytelność ta została zajęta, jednak J. M. nie uregulowała należności.

W odpowiedzi na powyższe pozwana J. M. wniosła o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania. Według niej roszczenie o zachówek jest bezpodstawne, ponieważ Z. M. otrzymał od spadkobiercy darowizny, które winny zostać zaliczone na poczet zachowku. Spadkodawca wraz z żoną darowali synowi: a) udział w własności nieruchomości o pow. 6,2400 ha o nr KW (...), wyrażając zgodę na obciążenie całej nieruchomości hipoteką w kwocie 2 miliardy 300 tys. złotych – w wyniku braku możliwości spłaty Z. M. przeniósł zwrótnie swój udział na

pozwaną i ojca, którzy zobowiązali się spłacić zaciągnięty przez pozwanego kredyt, b) nieruchomości o pow. 4,1100 ha, która następnie została przeniesiona z powrotem na darczyńców. Ponadto zmarły spłacił 100.000 zł pożyczki zaciągniętej przez pozwanego, darował mu kwotę 100.000 zł celem dokonania wpłaty własnej przy zaciąganiu kredytu na zakup nieruchomości, w 2012 roku darował mu kwotę 100.000,00 zł, spłacił dług pozwanego w kwocie 14.000,00 zł. Co więcej nabyte przez pozwaną w wyniku spadkobrania nieruchomości obciążone były hipotekami. Z. M. przez ostatnie 25 lat w sposób nieudolny prowadził działalność gospodarczą, która wygenerowała kilkumilionowy dług. Każdorazowo, mając problem ze spłatami kolejnych kredytów, zwracał się z prośbą o pomoc do swoich rodziców, którzy mu nie odmawiali, czyniąc na jego rzecz darowizny, przejmując spłatę jego kredytów bądź spłacając je od razu wierzycielom. Powództwo o zachówek w niniejszej sprawie nie spełnia przypisanej mu funkcji i stanowi nadużycie prawa w rozumieniu art. 5 k.c. jako sprzeczne z zasadami słuszności i sprawiedliwości. Co więcej w świetle wszystkich nieodpłatnych czynności, które nastąpiły z majątku spadkodawcy, a przekraczały kwotę 700.000 zł, zachówek jest nienależny.

Sąd ustalił, co następuje:

Nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym wydanym w dniu 24 sierpnia 2011 roku w sprawie o sygn. akt VI GNc 163/11 Sąd Okręgowy w Toruniu nakazał Z. M., aby zapłacił E. S. kwotę 618.704,36 zł wraz z o należnymi odsetkami oraz kwotę 7.734,00 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. W dniu 20 maja 2011 roku przedmiotowe orzeczenie zostało opatrzone klauzulą wykonalności. Na podstawie powstałego w ten sposób tytułu wykonawczego, na wniosek E. S., Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Kole J. F. wszczął postępowanie egzekucyjne Km (...) w toku którego wyegzekwowano kwotę 137.531,51 zł. Ostatecznie jednak, postanowieniem z dnia 8 października 2013 roku, przedmiotowe postępowanie zostało umorzone wobec stwierdzenia bezskuteczności egzekucji.

/dowód: nakaz zapłaty z dnia 24.08.2011 r., sygn. VI GNc 163/11 – k. 13-14, 102-103, postanowienie z dnia 08.10.2013 r. – k. 15-16, 104-105/

W dniu 1 października 2016 roku zmarł ojciec dłużnika – K. M.. W dacie śmierci pozostawał on w związku małżeńskim z pozwaną J. M., z którą miał troje dzieci: Z. M., A. J. oraz D. M..

Wobec powyższego powódka, jako wierzyciel spadkobiercy ustawowego, wniosła do Sądu Rejonowego w Kole o stwierdzenie nabycia spadku po spadkodawcy. Po przeprowadzeniu postępowania spadkowego prowadzonego pod sygnaturą akt I Ns (...), postanowieniem z dnia 23 stycznia 2017 roku, stwierdzono, że spadek po K. M., z mocy testamentu notarialnego sporządzonego przed notariuszem w K. A. P. w dniu 23 stycznia 2012 roku za numerem Rep. A: (...), otwartego i ogłoszonego w Sądzie Rejonowym w Kole w dniu 14 grudnia 2016 roku w sprawie o sygn. akt I Ns (...), z dobrodziejstwem inwentarza nabyła w całości żona J. M..

/dowód: wniosek o stwierdzenie nabycia spadku – k. 17-19, 106-108, odpis postanowienia z dnia 23.01.2017 r., sygn. I Ns (...)- k. 20, 109, odpisy skrócone aktów stanu cywilnego – k. 30-35, 119-124/

W skład spadku po K. M. wchodziły:

- a) udział wynoszący 1/2 części we własności nieruchomości położonej w S., w gminie S., w powiecie (...), w woj. (...), złożonej z działek gruntu numer (...) (obecnie 146/3 i 146/4) i 147/3 o pow. 7,9800 ha, objętej księgą wieczystą (...),
- b) udział wynoszący 1/2 części we własności nieruchomości położonej w S., w gminie S., w powiecie (...), w woj. (...), oznaczonej numerem ewidencyjnym działki (...) o pow. 4,1100 ha, dla której w Sądzie Rejonowym w Kole VI Wydziale Ksiąg Wieczystych prowadzona jest księga wieczysta o numerze (...),
- c) udział wynoszący 1/2 części we własności nieruchomości rolnej położonej w S., w gminie S., oznaczonej numerem działki (...), o pow. 3,9000 ha, objętej księgą wieczystą (...),

d) udział wynoszący 1/2 części we własności nieruchomości położonej w S., w gminie S., oznaczonej numerem działki (...) o pow. 5,8800 ha, dla której prowadzona jest księga wieczysta (...),

e) udziały wynoszące 1/2 części we własności: samochodu osobowego marki M. (...) (rok produkcji 2007), (...) (rok produkcji 1990), busa P. (...) (rok produkcji 2007), sprzętów, maszyn i przyczep rolniczych, samochodu osobowego T. (...) (rok produkcji 2004).

/dowód: treść księgi wieczystej (...) – k. 36-47, 83-88, 125-136, treść księgi wieczystej (...) – k. 48-56, 137-145, opinia biegłego rzeczoznawcy majątkowego inż. M. S. – k. 177-217, kopia zgłoszenia SD-22 po K. M. – k. 244, treść księgi wieczystej (...) – k. 247-152, treść księgi wieczystej (...) – k. 252-255, zeznania świadka Z. M. – k. 260v.-261, zeznania świadka A. J. – k. 261, zeznania świadka L. S. – k. 261v., zeznania pozwanej – k. 262/

Spadkobierczyni J. M. zgłosiła nabycie spadku do Urzędu Skarbowego w K., szacując wartość nabytych rzeczy i praw majątkowych na kwotę 1.605.870 złotych.

/dowód: kopia zgłoszenia SD-22 po K. M. – k. 244/

Pismem z dnia 25 września 2018 roku E. S. złożyła do Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Kole J. F. ponowny wniosek o wszczęcie egzekucji przeciwko dłużnikowi Z. M. oraz zajęcie wierzytelności przysługującej dłużnikowi tytułem zachowku po zmarłym K. M. od spadkobiercy J. M.. Sprawa została zarejestrowana pod sygnaturą Km (...)

Zgodnie z żądaniem, pismem z dnia 7 listopada 2018 roku, Komornik dokonał zajęcia wierzytelności z tytułu zachowku, kierując stosowne pismo do J. M..

/dowód: wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego z dnia 25.09.2018 r. – k. 21-23, 110-112, zajęcie wierzytelności z dnia 07.11.2018 r. – k. 24, 113, zaświadczenie z dnia 10.07.2019 r. – k. 25, 114/

Pismem z dnia 1 sierpnia 2019 roku powódka wezwała pozwaną do zapłaty kwoty 1.119,084,24 zł tytułem zachowku oraz do udzielania informacji o wartości spadku i wartości zachowku, jaki przysługuje Z. M. po zmarłym ojcu – w terminie 3 dni od daty otrzymania pisma. Przedmiotowe wezwanie zostało doręczone dnia 6 sierpnia 2019 roku.

/dowód: wezwanie do zapłaty z dnia 01.08.2019 r. – k. 26-27, 115-116, potwierdzenie nadania przesyłki poleconej – k. 28, 117, potwierdzenie doręczenia przesyłki poleconej – k. 29, 118/

Spadkodawca K. M. oraz jego żona J. M., prowadząc działalność sadowniczą, byli ludźmi dobrze usytuowanymi i zgromadzili majątek o znacznej wartości. Pomagali swoim dzieciom w osiągnięciu przez nich niezależności finansowej. W tym celu, na mocy umowy zawartej dnia 15 stycznia 1991 roku przed notariuszem R. W., Z. M. otrzymał od nich w drodze darowizny udział – wynoszący 1/2 części – we własności nieruchomości położonej we wsi S. o powierzchni 8,24 ha, objętej księgą wieczystą (...). Następnie nieruchomość ta obciążona została hipoteką wpisaną na rzecz Banku (...) S.A. Oddziału w W.. Ponadto, na mocy umowy darowizny zawartej w dniu 2 października 1991 roku, K. J. i J. K. małż. M. darowali swojemu synowi Z. M. niezabudowaną nieruchomość rolną położoną w S. o pow. 4,11 ha, objętą księgą wieczystą (...). Z. M. wówczas otworzył własną działalność gospodarczą, która jednak nie przynosiła zysków. Nie był w stanie spłacać zaciągniętych zobowiązań. Na mocy umowy zawartej w dniu 21 kwietnia 1993 roku za numerem Rep. A: (...) przed notariuszem R. W., Z. M. darował rodzicom, do ich wspólności ustawowej, swój udział wynoszący 1/2 części we własności tej nieruchomości. Według treści aktu obdarowani przejęli do osobistej odpowiedzialności spłatę kredytu ujawnionego w dziale IV księgi wieczystej (...) w wysokości 950.000.000 złotych. Również własność nieruchomości (...) Z. M. z powrotem przeniósł nieodpłatnie na rodziców na mocy umowy darowizny zawartej dnia 29 stycznia 1993 roku przed notariuszem w K. R. W. za numerem Rep. A: (...)

/dowód: akt notarialny – umowa darowizny z dnia 15.01.1991 r., nr Rep. A: 77/91 – k. 75-76, akt notarialny – umowa darowizny z dnia 21.04.1993 r., nr Rep. A: (...) – k. 77-78, akt notarialny – umowa darowizny z dnia 02.10.1991 r., nr

Rep. A: (...) – k. 79-80, akt notarialny – umowa darowizny z dnia 29.01.1993 r., nr Rep. A: (...) – k. 81-82, zeznania świadka Z. M. – k. 260v.-261, zeznania świadka A. J. – k. 261, zeznania świadka L. S. – k. 261v., zeznania pozwanej – k. 262/

Rodzice K. i J. M. wspomagali finansowo swoje dzieci, w tym pomagali finansowo Z. M.. Z. M. nigdy nie zgłaszał darowizn do urzędu skarbowego.

/dowód: zeznania świadka Z. M. – k. 260v.-261, zeznania świadka A. J. – k. 261, zeznania świadka L. S. – k. 261v., zeznania pozwanej – k. 262/

Przy wydawaniu rozstrzygnięcia Sąd oparł się na opinii sporządzonej przez biegłego rzeczoznawcę majątkowego inż. M. S., z której wynika, że wartość rynkowa zabudowanej nieruchomości rolnej oznaczonej numerami działek (...) o łącznym obszarze 12,0900 ha, położonej w S., w gminie S., objętej księgami wieczystymi (...) wynosi 621.900 złotych.

/dowód: opinia biegłego rzeczoznawcy majątkowego inż. M. S. – k. 177-217/

Sąd uznał zeznania świadków i pozwanej za wiarygodne jedynie częściowo. Sąd dał im bowiem wiarę w tym zakresie w jakim przyznali, że pomagali finansowo swoim dzieciom, w tym również synowi Z.. Dalej Sąd dał wiarę twierdzeniom, w których opisywali, że właściwie od początku lat 90-tych Z. M. prowadził różnego rodzaju działalności, które zamiast zysków przynosiły straty i rodzice wówczas pomagali mu spłacać powstałe zobowiązania. Sąd nie dał jednak wiary zeznaniom, w których świadkowie i pozwana podawali, że finansowa pomoc Z. M. łącznie mogła wynosić 800.000 zł (św. A. M.-J.), czy nawet ponad 1.000.000 zł (św. D. J.). Z pewnością rodzice wspomagali finansowo swego syna, ale w ocenie Sądu faktyczna pomoc mogła wynosić jednorazowo, jak to podawał świadek S., w kwotach rzędu 20.000-30.000 złotych. Należy mieć na uwadze, że Z. M. przez długi okres czasu wielokrotnie zaciągał zobowiązania finansowe. W związku z tym jego rodzice mogli nominalnie występować jako spłacający zadłużenie, aby wykazywać z jednej strony, że Z. M. nie posiada majątku na spłatę wymagalnych zobowiązań, a faktycznie w jakimś zakresie to on spłacał zadłużenie. Przecież jak wynika z jego zeznań prowadził różnorakie działalności, więc musiał osiągać dochody. Przez te lata zaciągał też zobowiązania kredytowe, więc mógł faktycznie choćby częściowo spłacać tymi środkami wcześniejsze zadłużenie. Poza tym z drugiej strony rodzice mogli przejmować zadłużenie również po to, aby syn mógł zaciągać nowe zobowiązania. W ocenie Sądu te zeznania pozwanej i członków najbliższej rodziny oraz zaprzyjaźnionego sąsiada, w których podawali, że rodzice darowali Z. M. pieniądze w kwocie łącznie kilkaset tysięcy złotych składane były jedynie dla potrzeb niniejszego procesu w celu osiągnięcia pozytywnego dla pozwanej rozstrzygnięcia.

Sąd uznał za wiarygodne dokumenty zgromadzone w toku postępowania. Ich autentyczność, moc dowodowa oraz prawdziwość stwierdzonych w nich faktów nie budziły wątpliwości, choć jak już zaznaczono nie przesądza to w żaden sposób tego, kto faktycznie spłacał zadłużenie Z. M..

Na rozprawie w dniu 6 maja 2021 roku Sąd – na podstawie art. 235⁽²⁾ § 1 pkt 2 i 5 k.p.c. pominął dowody: z przesłuchania powódki, z opinii rzeczoznawcy co do wartości całego gospodarstwa wchodzącego w skład masy spadkowej po K. M., z dokumentów z Banku (...) S.A. co do wysokości kredytu zaciągniętego przez Z. M. zabezpieczonego hipoteką i wysokości tego kredytu spłaconego przez K. i J. M., z dokumentów zawartych w aktach księgi wieczystej (...)/(...)/1, z dokumentów z Krajowego Ośrodka (...) Oddział w B. co do kredytu zaciągniętego przez Z. M. i wkładu własnego, który miał wpłacić K. M. oraz z dokumentów z Centralnej Bazy Danych Ksiąg Wieczystych.

Sąd pomijając powyższe dowody wziął bowiem po uwagę po pierwsze, że powódka wносиła o zasądzenie jedynie kwoty 5.000 złotych podczas, gdy wartość spadku określona już przez spadkodawczynię w zgłoszeniu do Urzędu Skarbowego w 2017 r. przekraczała kwotę ponad 1,6 mln zł. Aktualnie zaś wartość zaledwie dwóch nieruchomości (objętych księgami wieczystymi (...)) została oszacowana przez biegłego na kwotę 621.900 zł, a nie ustalano wartości pozostałych nieruchomości (w tym nieruchomości stanowiącej siedzibę gospodarstwa, na której znajdują się budynki, w tym dom mieszkalny, co do którego pozwana zadeklarowała wartość udziału w wysokości 200.000 złotych). Dla uwzględnienia w całości żądania powódki wystarczy więc ustalenie, że wartość spadku dla obliczania wysokości

zachowku (z zastosowaniem art. 992 k.c. i dalszych) wynosiła nie mniej niż 40.000 złotych, a z pewnością wielokrotnie przekraczała tę wartość.

Po drugie Sąd oparł się na poczynionych wyżej zastrzeżeniach co do faktycznej wartości pomocy finansowej, której udzieli Z. M. rodzice. Z pewnością pomagali mu finansowo i trudno precyzyjnie dziś wskazać jak duża to była pomoc, skoro nie zgłaszano tych darowizn do Urzędu Skarbowego, ale nie mogła to być pomoc rzędu kilkuset tysięcy złotych przekraczająca wartość zachowku. Nawet przy założeniu, że rodzice występowali na dokumentach jako spłacający zobowiązania, to nie świadczy to automatycznie, że rzeczywiście dokonywali przysporzeń finansowych na rzecz syna w deklarowanych wysokościach.

Z tych względów Sąd uznał, że nie ma potrzeby dalszego postępowania dowodowego, w szczególności gromadzenia dokumentacji, skoro nie przesądza to jeszcze, że rodzice faktycznie dokonywali tak wysokość darowizn na rzecz syna Z..

Ubocznie Sąd stwierdza, że choć powódka w pozwie zastrzegła możliwość rozszerzenia powództwa, to nie uczyniła tego po zapoznaniu się z treścią opinii biegłego rzeczoznawcy i to mimo upływu okresu kilku miesięcy do terminu rozprawy. Dlatego nie zachodziła konieczność dalszego prowadzenia postępowania dowodowego, skoro dotychczas zebrany materiał dowodowy był już wystraczający do wydania merytorycznego orzeczenia w przedmiocie żądania pozwu, a więc zasądzenia kwoty 5.000 złotych.

Sąd zważył, co następuje:

Stosownie do art. 991 k.c. zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni - dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach - połowa wartości tego udziału (§ 1). Jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia (§ 2).

Celem wprowadzenia do porządku prawnego instytucji zachowku było zagwarantowanie osobie uprawnionej uzyskania określonej korzyści majątkowej ze spadku niezależnie od woli spadkodawcy, a zatem nawet, gdy spadkodawca poprzez rozrządzenia testamentowe lub dokonane darowizny faktycznie doprowadził do pozbawienia uprawnionego do zachowku tych korzyści majątkowych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2017 roku, sygn. V CSK 367/16). Sens tej instytucji polega na zabezpieczeniu interesów majątkowych osób najbliższych spadkodawcy przede wszystkim w sytuacji, gdy – korzystając ze swobody testowania – ustanowi on spadkobiercą inną osobę lub w inny sposób (np. w drodze darowizn czy zapisów) umniejszy radykalnie udział osoby najbliższej w spadku w stosunku do tego, jaki przypadłaby jej z mocy ustawy (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 28 października 2016 roku, sygn. akt VI ACa 1711/13).

Zgodnie z art. 993 k.c. przy obliczaniu zachowku nie uwzględnia się zapisów zwykłych i poleceń, natomiast dolicza się do spadku darowizny oraz zapisy windykacyjne dokonane przez spadkodawcę. Oznacza to, że przy ustalaniu tzw. substratu zachowku, czyli składu spadku i wartości przedmiotów spadkowych, stanowiących podstawę ustalenia wysokości należnego zachowku, należałoby uwzględnić w niniejszej sprawie darowizny uczynione przez spadkodawcę. Wyjątek od powyższej zasady wprowadza jedynie art. 994 k.c., zgodnie z którym do obliczenia zachowku nie zalicza się drobnych darowizn zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych oraz darowizn dokonanych przed więcej niż dziesięć laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, na rzecz osób niebędących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku.

Reasumując w celu obliczenia wysokości zachowku należy ustalić tzw. substrat zachowku, określający czystą wartość spadku, a więc różnicę pomiędzy stanem czynnym spadku (wartością wszystkich praw należących do spadku), a stanem biernym spadku (sumą długów spadkowych z pominięciem tych wynikających z zapisów i poleceń).

Po określeniu czystej wartości spadku dolicza się do niej, dla ustalenia substratu zachowku, wartość darowizn dokonanych przez spadkodawcę, bez względu na to, czy były one uczynione na rzecz spadkobierców, uprawnionych do zachowku czy też innych osób – co wynika wprost z art. 993 k.c. Zgodnie z art. 888 § 1 k.c. przez umowę darowizny darczyńca zobowiązuje się do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swego majątku. Darowizna jest umową o przeniesienie praw majątkowych, w której świadczenie darczyńcy nie łączy się z żadnym ekwiwalentnym świadczeniem ze strony osoby obdarowanej. Darowizna jest więc umową, na mocy której darczyńca zobowiązuje się do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swego majątku. Dopiero w dalszej kolejności - zgodnie z art. 996 k.c. - zaliczeniu na poczet należnego w sprawie zachowku podlegają zapis windykacyjny oraz darowizny dokonane przez spadkodawcę na rzecz uprawnionego do zachowku.

W myśl art. 931 § 1 k.c. w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek; dziedziczą oni w częściach równych; jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku. Gdyby zatem K. M. nie sporządził testamentu, to – na podstawie zacytowanego przepisu – Z. M. odziedziczyłby z ustawy spadek po ojcu w 1/4 części. Wobec tego – stosownie do powołanego na wstępie niniejszych rozważań art. 991 § 2 k.c. – należny mu zachówek wynosi połowę udziału, który przypadałby mu przy dziedziczeniu ustawowym, a więc mógłby zasadnie domagać się od matki zachowku równego 1/8 wartości spadku.

Roszczenie o zachówek jest wierzytelnością, która może zostać przeniesiona na inną osobę (por. uchwała SN z dnia 13 lutego 1975 roku, sygn. III CZP 91/74). Na podstawie art. 887 § 1 k.p.c. i art. 902 k.p.c. możliwa jest również przymusowa realizacja roszczenia o zachówek w imieniu dłużnika przez wierzyciela. Wytoczenie przez wierzyciela powództwa o zachówek przeciwko podłużnikowi oparte jest na zmianie w płaszczyźnie prawa procesowego przez podstawienie wierzyciela egzekwującego w miejsce jego dłużnika. Zgodnie z art. 887 § 1 k.p.c. z mocy samego zajęcia wierzyciel może wykonywać wszelkie prawa i roszczenia dłużnika. Na żądanie wierzyciela komornik wydaje mu odpowiednie zaświadczenie. Egzekucję z „innych wierzytelności”, przez którą należy rozumieć m.in. wierzytelność uprawnionego z tytułu zachowku, regulują art. 895-908 k.p.c. Komornik przystępuje do niej przez zajęcie oznaczonej wierzytelności (art. 896 k.p.c.). Dokonanie zajęcia wierzytelności jest warunkiem skutecznego przeprowadzenia postępowania egzekucyjnego polegającego na egzekucji z wierzytelności przysługującej dłużnikowi egzekwowanemu.

W przedmiotowej sprawie powódka E. S. będąca wierzycielem Z. M., wniosła o orzeczenie, że pozwana J. M. zobowiązana jest do zapłaty na rzecz Z. M. kwoty 5.000 złotych wraz z należnymi odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 8 listopada 2018 roku do dnia zapłaty, tytułem należnego dłużnikowi zachowku po zmarłym ojcu K. M.. Wytoczenie powództwa zostało poprzedzone wszczęciem przeciwko dłużnikowi Z. M. postępowania egzekucyjnego Km (...) w toku którego Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Kole dokonał zajęcia wierzytelności z tytułu zachowku, kierując stosowne pismo do J. M.. Mimo wezwania do zapłaty pozwana nie uregulowała należności w żadnej części. Wobec tego powódka, w obliczu dokonanego zajęcia wierzytelności, miała prawo do wystąpienia w imieniu Z. M. przeciwko jego matce o zachówek. Podkreślenia wymaga przy tym fakt, że spadkodawca K. M. nie wydziedziczył żadnego ze swoich dzieci, wobec czego każdemu z nich przysługuje roszczenie o zachówek od spadkobiercy testamentowego, którym jest żona spadkodawcy J. M..

Ustalony w niniejszej sprawie stan faktyczny prowadzi do wniosku, że spadkodawca był osobą zamożną i zgromadził majątek o znacznej wartości – wskazana przez J. M. w deklaracji złożonej do Urzędu Skarbowego wartość spadku przekraczała 1,5 mln złotych, a wartość nieruchomości zaledwie dwóch z kilku nieruchomości (objętych księgami wieczystymi (...)) została przez biegłego sądowego oszacowana na kwotę 621.900 zł. W toku procesu nie ustalono poprzez opinię biegłego dwóch kolejnych nieruchomości, w tym nieruchomości, na której znajduje się dom pozwanej, chłodnia i budynek gospodarczy.

Tymczasem powódka domagała się zapłaty zachowku w kwocie jedynie 5.000 złotych. Biorąc pod uwagę poczynione wyżej uwagi co do wielkości udziału spadkowego, który przypadałby Z. M. należy wskazać, że do zasądzenia żądanej kwoty wystarczyłoby ustalenie, że substrat zachowku wynosi jedynie 40.000 zł.

Zdaniem Sądu faktyczna wysokość substratu zachowku w niniejszej sprawie wielokrotnie przekracza tę kwotę. Do podanej wyżej już choćby deklarowanej w Urzędzie Skarbowym wartości spadku należałoby dodać również wartość darowizn dokonanych przez spadkodawcę na rzecz syna Z. i córek, co w konsekwencji powoduje również zwiększenie wartości zachowku przysługującego Z. M..

Nie ulega co prawda wątpliwości, że małżonkowie M. wspierali finansowo syna, a darowizny na jego rzecz w istocie miały miejsce, jak i zresztą na rzecz jego sióstr, choć trudno aktualnie ustalić ich rzeczywistą wysokość. Jak już wspomniano wartość tych darowizn winna być więc doliczona do spadku, celem wyliczenia wartości zachowku, oczywiście z wyłączeniem drobnych zwyczajowo przyjętych darowizn.

Jak już wspomniano w dalszej kolejności należało zaliczyć na poczet należnego w sprawie zachowku darowizny dokonane przez spadkodawcę na rzecz uprawnionego do zachowku. Ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego wynika, że choć rodzice darowali Z. M. dwie nieruchomości, to w krótkim czasie syn zwrócił je rodzicom z zobowiązaniem do spłaty kredytu w wysokości 950.000.000 zł (przed denominacją). W konsekwencji wszystkie nieruchomości winny być wliczane do wartości spadku – tak zresztą zrobiła pozwana wykazując je w zeznaniu podatkowym zgłoszenia spadku. W tych realiach uzasadnionym jest pogląd, że jedynym celem darowania tych nieruchomości było zaciągnięcie przez Z. M. kredytów w bankach, co potwierdza chronologia wydarzeń i krótki okres pomiędzy umowami przenoszącymi własność. Dalej na poczet zachowku należy zaliczyć darowizny pieniężne przekazane synowi Z. M.. Trudno jest dziś ustalić ich wielkość, ale nie mogły to być darowizny o wartości kilkuset tysięcy złotych jak podawali świadkowie.

Z tego względu Sąd zaniechał dalszego przeprowadzania postępowania dowodowego. W toku postępowania powódka nie skorzystała natomiast z możliwości modyfikacji powództwa, którego rozszerzenie skutkowałoby koniecznością bardziej precyzyjnego ustalania wartości substratu zachowku.

Ostatecznie należało rozważyć nadto podniesiony przez pozwaną zarzut nadużycia prawa w rozumieniu art. 5 k.c., zgodnie z którym nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony.

Ze względów moralnych i etycznych należy zachować szczególną ostrożność przy ocenie nadużycia prawa żądania kwoty odpowiadającej wysokości zachowku. O sprzeczności roszczenia o zachówek z zasadami współżycia społecznego można mówić wyłącznie w sytuacji, gdy w świetle reguł lub wartości moralnych powszechnie przyjętych w społeczeństwie żądanie zapłaty należności z tytułu zachowku musiałoby być ocenione negatywnie. Pozbawienie uprawnionego zachowku na podstawie art. 5 k.c. musi być uzasadnione szczególnie rażącym naruszeniem prawa (por. wyrok SN z dnia 07 kwietnia 2004 roku, sygn. IV CK 215/03). Postępowanie osoby uprawnionej do zachowku musiałoby więc być rażąco naganne i cechować się po jego stronie co najmniej złą wolą. Wyłączenia prawa do zachowku dokonuje zasadniczo sam spadkodawca na drodze wydziedziczenia, a sytuacja pomiędzy spadkodawcą, a uprawnionym nie może samodzielnie stanowić podstawy do stwierdzenia nadużycia prawa. Jako iż z dyspozycji art. 897 § 1 k.p.c. wynika, że z mocy samego zajęcia wierzyciel wykonuje wszelkie prawa dłużnika, to również jego sytuacja i sytuacja pozwanej są oceniane przy rozpoznawaniu powództwa o zapłatę z tytułu zachowku pod kątem art. 5 k.c.

Z poczynionych w niniejszej sprawie ustaleń wynika, że relacje pomiędzy Z. M. a K. M. były poprawne. Spadkodawca wraz z żoną (pозwaną) wspierał syna i wielokrotnie pomagał mu w pokonywaniu kolejnych życiowych zakrętów. Spadkodawca wspierał finansowo również pozostałe dzieci. Przyznanie dłużnikowi zachowku nie jest oderwane od funkcji, jakie instytucja ta pełni na gruncie prawa spadkowego, stanowiąc przedłużenie obowiązków alimentacyjnych, zabezpieczając uprawnionego przed nagłym pogorszeniem jego standardu życia, jak również zabezpieczając sprawiedliwe przekazanie wypracowanego rodzinnie majątku oraz realizując zasadę solidarności po śmierci członka rodziny. Wobec powyższego nie można uznać roszczenia o zachówek za sprzeczne z zasadami słuszności czy współżycia społecznego. Nie stanowi ono również nadużycia prawa przez wierzyciela, który – wobec treści sporządzonego przez spadkodawcę testamentu – został pozbawiony środków na choćby częściowe zaspokojenie należności w sytuacji, gdy zachówek należny dłużnikowi wynika z funkcji prawa spadkowego.

Mając na uwadze powyższe rozważania Sąd uwzględniając powództwo w punkcie 1 sentencji wyroku zasądził od pozwanej J. M. na rzecz powódki E. S. kwotę 5.000 złotych. W tym zakresie na etapie redakcji wyroku Sąd niestety dopuścił się błędu, gdyż powódka trafnie bowiem wносиła o zasądzenie wspomnianej kwoty od pozwanej nie na swoją rzecz, ale na rzecz dłużnika Z. M.. W tym miejscu zachodzi potrzeba wyjaśnienia, że powódka skorzystała z instytucji podstawienia wierzyciela w prawa dłużnika uregulowanej w art. 887 § 1 k.p.c. w zw. z art. 902 k.p.c. Jej istota wyraża się w możliwości wierzyciela dochodzenia roszczeń za dłużnika przeciwko poddłużnikowi. Przyjmuje się, że w razie wytoczenia przez wierzyciela powództwa przeciwko poddłużnikowi o zajętą wierzytelność, wierzyciel występuje w takim procesie we własnym imieniu, ale na rzecz zastąpionego dłużnika. W związku z tym żądanie powództwa wierzyciela powinno opiewać na zasądzenie świadczenia z tytułu wierzytelności na rzecz dłużnika ewentualnie obejmować zobowiązanie poddłużnika do przekazania świadczenia komornikowi, który dokonał skutecznego zajęcia. W niniejszej sprawie powódka skorzystała z pierwszej możliwości, a powództwo zasługiwało na uwzględnienie. Sąd błędnie jednak zasądził żadaną kwotę nie na rzecz Z. M., ale bezpośrednio na rzecz powódki, a błąd ten może zostać wyeliminowany jedynie przez Sąd odwoławczy. Uchybienie powyższe nie przekreśla jednak zasadniczego poglądu Sądu pierwszej instancji, że powództwo powódki zasługuje na uwzględnienie.

O odsetkach orzeczono na podstawie art. 481 k.c., zasądzając je – w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie – od dnia 10 sierpnia 2019 roku do dnia zapłaty. Sąd popiera bowiem pogląd, że w sprawach o zachówek odsetki mogą być zasądzane od wezwania pozwanej do spełnienia świadczenia. Powódka wezwała pozwaną do zapłaty zachowku pismem z dnia 1 sierpnia 2019 roku, wyznaczając jej 3-dniowy termin na zaspokojenie należności. Wezwanie zostało doręczone na adres pozwanej dnia 6 sierpnia 2019 roku, wobec czego odsetki należą się od dnia 10 sierpnia 2019 roku. Żądanie odsetek od chwili zajęcia wierzytelności w toku postępowania egzekucyjnego, a więc od 8 listopada 2018 r. byłoby natomiast w ocenie Sądu nadmierne i nieuzasadnione.

W pozostałym zakresie, a więc co do odsetek od dnia 8 listopada 2018 roku do dnia 9 sierpnia 2019 roku, powództwo należało oddalić jako bezzasadne, co znalazło swoje odzwierciedlenie w punkcie 2 wyroku. Na marginesie Sąd jedynie zaznacza, że choć powódka w wezwaniu z 1 sierpnia 2019 r. wyznaczyła pozwanej jedynie 3 dni na spełnienia świadczenia, to przecież J. M. miała świadomość istnienia długu z uwagi na zajęcie wierzytelności już w listopadzie 2018 r.

O kosztach postępowania orzeczono w punkcie 3 sentencji na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. Żądanie powódki zostało uwzględnione praktycznie w całości (jedynie częściowo zostało oddalone co do żądania odsetek), wobec czego pozwana – jako strona, która przegrała sprawę – powinna zwrócić poniesione przez nią koszty procesu w łącznej wysokości 4.898,31 zł, na które złożyły się: 900 zł – wynagrodzenie pełnomocnika będącego radcą prawnym (stawka ustalona na podstawie § 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 roku w sprawie opłat za

czynności radców prawnych); 17 zł – opłata skarbową od pełnomocnictwa; 200 zł - opłata sądowa od pozwu i 3.781,31 zł - zaliczka na poczet wynagrodzenia biegłego za sporządzenie opinii.

K. Ł.